

UČENJE I RAZMJENA ZNANJA U TREĆOJ DOBI: PROJEKT „ČAJ I APLIKACIJE: MEĐUGENERACIJSKO UČENJE” U GALERIJi VN

Learning and Knowledge Exchange for Seniors: “The Tea and Apps: Intergenerational Learning” Project at the VN Gallery

Primljeno: 11. 4. 2024.
Prihvaćeno: 20. 5. 2024.

**TEMA
BROJA**

Svjetlana Ciglar

Knjižnice grada Zagreba: Knjižnica Vladimira Nazora
svjetlana.ciglar@kgz.hr

Gordana Kolanović Roško

Knjižnice grada Zagreba: Knjižnica Vladimira Nazora
gordana.kolanovic.rosko@kgz.hr

Olga Majcen Linn

Udruga Kontejner, Zagreb
omajcen@gmail.com

Sažetak

U suvremenom kontekstu, međugeneracijsko učenje postaje ključno zbog starenja populacije i potrebe za održivim zajednicama. Projektom *Ti si na potezu: šah i aplikacije*, koji se provodio u Čitaonici i Galeriji VN, uspješno se povezalo umirovljenike i osnovnoškolce kroz razmjenu znanja, potičući tako inkluzivnu praksu i povećavajući digitalnu pismenost starijih osoba. Nakon evaluacije, projekt je proširen u program *Čaj i aplikacije: međugeneracijsko učenje*. Novi program potvrdio je motivaciju sudionika za nastavkom učenja i stvaranje „sigurnog prostora” za međugeneracijsku suradnju. U radu će se kroz navedene primjeri ilustrirati pozitivan utjecaj projekata međugeneracijske suradnje u knjižnicama, potičući solidarnost, empatiju i društvenu uključenost među generacijama.

Ključne riječi: djeca, društvena uključenost, inkluzivna praksa, razmjena znanja, umirovljenici

Abstract

In the contemporary context, intergenerational learning becomes crucial due to population aging and the need for sustainable communities. The project “You're Up: Chess and Apps” successfully connected retirees and elementary school students through knowledge exchange, fostering inclusive practices and enhancing the digital literacy of older adults. After evaluation, the project expanded into the “Tea and Apps: Intergenerational Learning” program, which confirmed participants' motivation for continued learning and the creation of a „safe space” for intergenerational collaboration in the space of the Reading Room and Gallery VN. These examples illustrate the positive impact of intergenerational collaboration projects in libraries, promoting solidarity, empathy, and social inclusion among generations.

Keywords: children, social inclusion, inclusive practice, knowledge exchange, retirees

Međugeneracijsko učenje

Međugeneracijsko učenje postaje sve važnije u suvremenom globalnom kontekstu, s jedne strane određenom starenjem ukupne populacije, a s druge, potrebom za izgradnjom održivih zajednica. Politike i prakse koje potiču aktivno starenje, cjeloživotno učenje i međugeneracijsku suradnju mogu pružiti koristi u raznim područjima.

Starenje populacije fenomen je globalnih razmjera, ubrzava se tijekom 21. stoljeća, a za posljedicu ima znatne društvene promjene. Različita su mišljenja o tome kada počinje starost. No, najčešće se uzima 65. godina života, godina umirovljenja. Starije osobe dobno dijelimo na:

- od 65 do 80 godina
- 80 godina pa naviše.¹

Odlazak u mirovinu postavlja izazove kao što su smanjenje prihoda, strah od slabljenja fizičke i mentalne sposobnosti, od usamljenosti, smrti partnera, traženje nove društvene uloge, novog identiteta. Uz to, starost često podliježe stereotipima, poput sažaljenja, nemoćnosti, čak i poruge. Mnogi se upravo tada, kada imaju više slobodnog vremena i kada redefiniiraju svoj položaj u zajednici, a kako bi prevladali moguću tjeskobu i usporili procese starenja, ponovno okreću učenju, pronalaze nove aktivnosti i hobije te šire društveni krug.²

Prema konačnim rezultatima *Popisa stanovništva Republike Hrvatske 2021.* Državni zavod za statistiku utvrđuje da je udio stanovništva u dobi od 65 i više godina 22,45 %.³ Također, uočava se tendencija daljnjeg rasta. Primjerice, 1953. u Hrvatskoj je žena starijih od 65 godina bilo svega 7,9 %, a muškaraca 6 %, no 2021. udio stanovništva starijeg od 65 godina daleko je veći, žena je 25,3 %, a muškaraca 19,4 %.⁴ Razvoj tehnologije, bolja zdravstvena skrb i uopće porast kvalitete života, produljuju životni vijek. Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) proglasila je desetljeće 2020. – 2023. „desetljećem zdravog starenja“.⁵ Cjelokupno društvo potiče se na to da se prilagodi sve brojnijem starijem stanovništvu, da se ruše predrasude o starijoj dobi, da se mijenja način razmišljanja i ponašanja prema starosti i starenju te da zajednica podupire sposobnosti starijih ljudi.⁶ Osobe treće životne dobi predstavljaju potencijalno najbrže rastuću skupinu korisnika knjižnica. Prema *IFLA-inim Smjernicama za narodne knjižnice* narodna knjižnica „osigurava pristup znanju, informacijama, cjeloživotnom učenju i djelima mašte pomoću niza izvora i službi, a na raspolaganju je svim članovima zajednice, bez obzira na njihovu rasu, nacionalnost, dob, spol, religiju, invaliditet, ekonomski i radni status te obrazovanje.“⁷ *Smjernice za knjižnične usluge za bolničke pacijente, starije osobe i osobe s posebnim potrebama u ustanovama za trajnu skrb i smještaj* dokument je IFLA-e u koji se posebno bavi uslugama za starije osobe. Navodi se kako „... knjižnične usluge za starije ne podržavaju samo cjeloživotno stalno obrazovanje, nego imaju za cilj i omogućivanje pristupa potrebnim društvenim, kulturnim, zdravstvenim i drugim informacijama.“⁸ Dakle, knjižnice su tu da podupru korisnike treće životne dobi i da osmisle odgovarajuće usluge za njih.

¹ Smjernice za knjižnične usluge za bolničke pacijente, starije osobe i osobe s posebnim potrebama u ustanovama za trajnu skrb i smještaj. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009. Str. 44-47.

² Schaie, K. W. Psihologija odrasle dobi i starenja. Jastrebarsko: Naklada Slap, 2001. Str. 78.

³ Objavljeni konačni rezultati popisa 2021, (22. 9. 2022.). Državni zavod za statistiku. URL: <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270> (4. 4. 2024.)

⁴ Konačni rezultati (22. 9. 2022). Državni zavod za statistiku. URL: https://dzs.gov.hr/UserDocsImages/Press%20Corner/Prezentacije/Popis%202021._kona%C4%8Dni%20rezultati.pdf (4. 4. 2024.)

⁵ Desetljeće zdravog starenja 2020. – 2030. Nastavni zavod za javno zdravstvo dr. Andrija Štampar. URL: https://stampar.hr/sites/default/files/desetljece_zdravoga_starenja.pdf (4. 4. 2024.)

⁶ Decade of Healthy Ageing 2021-2030. World Health Organization. URL: www.who.int/initiatives/decade-of-healthy-ageing (4. 4. 2024.)

⁷ IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. 2. hrvatsko izd. (prema 2. izmijenjenom izd. izvornika). Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 15.

⁸ Smjernice za knjižnične usluge za bolničke pacijente, starije osobe i osobe s posebnim potrebama u ustanovama za trajnu skrb i smještaj. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009. Str. 49.

U Knjižnicama grada Zagreba te su potrebe prepoznate i već se godinama provode kroz projekt *65 plus*. Prema koordinatorici projekta, Iri Tuzlančić, to je primjer rada na dobrobiti ove populacije kojoj se na taj način omogućuje obrazovanje i u toj dobi, kvalitetni načini ispunjavanja slobodnog vremena, uključivanje u društvo i promoviranje zdrave starosti. Osobe treće životne dobi tako su ravnopravni partneri u ostvarivanju kulturnih, obrazovnih, kreativnih i informacijskih potreba. Posebna pozornost pridaje se osnaživanju starijih osoba u području zaštite njihovih ljudskih, materijalnih, zdravstvenih i socijalnih prava. Aktivnosti u sklopu projekta provode knjižničari, angažirani stručnjaci i volonteri.⁹

Inkluzivnu praksu međugeneracijskog suradničkog učenja ostvaruje i Čitaonica i Galerija VN koja je ogranak Knjižnice Vladimira Nazora u velikom sustavu Knjižnica grada Zagreba. U današnji se prostor, na uglu Ilice i Vodovodne ulice, smješta 4. ožujka 1961. godine, u novoizgrađenu stambenu zgradu. „U početku je to bio prostor za čitanje dnevnog tiska, igranje šaha, za razne društvene aktivnosti, a prve likovne izložbe ondje postavlja tadašnji ravnatelj Miljenko Pekota. Godine 1966. započinje neprekinuto postavljanje likovnih izložbi.“¹⁰

Posrijedi je specifičan polivalentni, multifunkcionalni prostor koji je ujedno čitaonica dnevnog tiska, čime je okrenuta starijoj populaciji, i galerija koja je svojim izlagačkim programom okrenuta mladoj generaciji i aktualnim umjetničkim tendencijama. „Riječ je o mjestu sraza ili spoja različitih svjetova – kao čitaonica okuplja lokalno stanovništvo, umirovljenike, ponekad i beskućnike, koji smješteni za istim velikim stolom, od 8 do 20 sati, čitaju dnevni tisak, dok je kao galerija namijenjena mladim, kreativnim umjetnicima, istraživačkom pristupu, inovativnim umjetničkim praksama.“¹¹

Prostor je to intenzivnog međugeneracijskog dijaloga. Čitaonica i Galerija VN uključuje se 2019. godine u program *65 plus* i od onda jača svoje programe nastojeći da oni budu korisni, inovativni i poticajni.

Čaj i aplikacije: međugeneracijsko učenje

Osmišljen kao odgovor na problem usamljenosti starijih osoba i potrebu za povećanjem njihove digitalne pismenosti, projekt *Ti si na potezu: šah i aplikacije* proveden je u Čitaonici Galeriji VN kao pilot projekt tijekom rujna i listopada 2023. godine.¹² Ova inicijativa donijela je svjež pristup povezivanju generacija kroz razmjenu znanja i vještina. U okviru projekta, umirovljenici su prenosili svoje iskustvo i znanje o šahu na osnovnoškolce iz viših razreda, dok su djeca, zauzvrat, podučavala umirovljenike osnovama korištenja raznih aplikacija na mobilnim telefonima. Djeca su ozbiljno pristupila svojoj ulozi „učitelja“, shvaćajući odgovornost koju nosi prenošenje znanja i iz projekta izašla osnažena novim samopouzdanjem.

Slika 1. Djeca i umirovljenici igraju šah u projektu *Ti si na potezu*

⁹ 65 plus. Knjižnice grada Zagreba. URL: www.kgz.hr/hr/65-plus-1296/1296 (10. 4. 2024.)

¹⁰ Ciglar, S. Literarno i likovno na zagrebačkom zapadu. Galerija VN – prvih pedeset godina / uredila Olga Majcen Linn. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, 2022, Str. 12-14.

¹¹ Isto, str. 18.

¹² *Ti si na potezu*. Knjižnice grada Zagreba. URL: <https://www.kgz.hr/hr/dogadjanja/ti-si-na-potezu/64250> (10. 4. 2024.)

Rezultati programa *Ti si na potezu: šah i aplikacije* pokazali su potrebu umirovljenika za daljnjim podučavanjem digitalnim tehnologijama, što je dovelo do pokretanja novog programa međugeneracijskog učenja u Čitaonici i Galeriji VN.

Rezultati programa *Ti si na potezu: šah i aplikacije*, pokazali su potrebu umirovljenika za nastavkom programa podučavanja digitalnim tehnologijama. Istraživanjem individualnih potreba i specifičnosti pristupa aplikacijama te interesa sudionika, u Čitaonici i Galeriji VN počinje novi program međugeneracijskog učenja i razmjene znanja.

Slika 2. Najava za program „Čaj i aplikacije: međugeneracijsko učenje“

U sklopu projekta *65 plus*, u travnju 2024. godine, pokrenut je novi program *Čaj i aplikacije: međugeneracijsko učenje* koji vode djelatnici Čitaonice i Galerije VN.¹³ Mlade volonterke i volonteri podučavaju umirovljenike učinkovitoj upotrebi aplikacija na mobitelima dok umirovljenici dijele svoja dugogodišnja prikupljena znanja i spoznaje. U metodologiji procjene uspješnosti započinjanja novog projekta, nakon uspješnog pilot programa međugeneracijske suradnje, korišten je anketni upitnik na namjernom uzorku ispitanika.

Slika 3. Mladi podučavaju umirovljenike korištenju aplikacija na mobitelima

¹³ Čaj i aplikacije. Knjižnice grada Zagreba. URL: <https://www.kgz.hr/hr/dogadjanja/caj-i-aplikacije-medjugeneracijsko-ucenje/66412> (10. 4. 2024.)

Spol	Frekvencija	Postotak
Muški	4	19.05 %
Ženski	17	80.95 %
Bez odgovora	/	/
UKUPNO	21	100 %

Tablica 1. Uzorak ispitanika s obzirom na spol

Dob	Frekvencija	Postotak
31 – 45	1	4.76 %
45 – 50	2	9.52 %
50 plus	18	85.71 %
Bez odgovora	/	/
UKUPNO	21	100 %

Tablica 2. Uzorak ispitanika s obzirom na dob

Stupanj obrazovanja	Frekvencija	Postotak
Osnovna škola	2	9.52 %
Srednja škola	10	47.62 %
Viša škola	/	/
Provostupnik	1	4.76 %
Visoka škola	4	19.05 %
Magistar struke	3	14.29 %
Magistar znanosti	1	4.76 %
Doktor znanosti	/	/
Bez odgovora	/	/
UKUPNO	21	100 %

Tablica 3. Uzorak ispitanika s obzirom na stupanj obrazovanja

Sudionici programa ispunili su anketni upitnik formuliran po ljestvici Likertova tipa u kojem su iskazivali stupanj slaganja s navedenim izjavama na skali od jedan do pet. Unutar obaveznih odgovora postavljena su pitanja o iskazivanju stupnja zadovoljstva učenjem, novim poznanstvima i samim prostorom.

Slika 4. Međugeneracijska suradnja i učenje u Čitaonici i Galeriji VN

Svi ispitanici izjasnili su se da su se osjećali izrazito ugodno tijekom programa. Većina je izrazito zadovoljna stečenim znanjem, a većina ispitanika također se složila da su stekli nova i zanimljiva znanja. Većina je izrazila mišljenje da su nova znanja korisna. Sudionici su uglavnom izrazito zadovoljni novim poznanstvima i prostorom Čitaonice i Galerije VN.

Otvorena pitanja omogućila su sudionicima da izraze što im je bilo najbitnije, što su naučili, kako su se njihovi stavovi prema digitalnim tehnologijama promijenili, čime su bili nezadovoljni i koje edukacije bi željeli pohađati. Najčešći odgovori uključivali su stjecanje novih znanja, savladavanje tehnologija, edukaciju i druženje. Mnogi su istaknuli promjenu stavova prema digitalnim tehnologijama, smanjenje nesigurnosti i bolje snalaženje s aplikacijama.

Sudionici su također naveli želju za sudjelovanjem u radionicama terapije zvukom, stranih jezika, keramike, heklanja, čitalačkom klubu i dodatnim edukacijama o računalima. Evaluacija održivosti programa odvila se i putem komunikacije voditeljica programa sa sudionicima u kojoj je procijenjen stupanj zadovoljstva i interesa za nastavkom održavanja programa međugeneracijskog učenja. Razgovorom i dodatnom evaluacijom, također se pokazalo da su na motiviranost za učenje djelovali entuzijazam i strpljivost mladih volonterki i volontera koji su sudjelovali u projektu.

Rezultati anketnog upitnika o zadovoljstvu sudionika programom jasno pokazuju da su sudionici motivirani za nastavak učenja te da velik naglasak stavljaju na prednosti međugeneracijske suradnje i sklapanja novih poznanstava. Sudionici su dodatno zainteresirani za širenje programskih aktivnosti za umirovljenike te se 20 sudionika od 21, koliko ih je sudjelovalo u evaluacijskom anketnom upitniku, izjasnilo da želi nastavak programa edukacije o aplikacijama na mobitelima *Čaj i aplikacije: međugeneracijsko učenje*. Unutar grupe kreirao se „siguran prostor“ razmjene te je Čitaonica i Galerija VN time ostvarila ulogu „trećeg prostora“ inkluzivne međugeneracijske suradnje.¹⁴

¹⁴ Ille, J. Dom, posao, nešto treće : knjižnica kao „treći prostor“. // Narodne knjižnice kao treći prostor: zbornik radova. / uredile Dunja Marija Gabriel i Jelica Leščić. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2015. Str. 77-85.

Zaključak

U suvremenom kontekstu, međugeneracijsko učenje izranja kao ključna strategija suočavanja s izazovima starenja populacije i potrebom za održivim zajednicama. Projekti poput *Čaji aplikacije: međugeneracijsko učenje* predstavljaju primjer kako se međugeneracijskim suradnjama može potaknuti inkluzivno učenje i osnažiti društvene veze. Evaluacija programa pokazuje pozitivne rezultate i interes sudionika za nastavak ovakvih inicijativa. Sudionici izražavaju zadovoljstvo stjecanjem novih znanja, uspostavljanjem novih poznanstava te ugodnim iskustvom provedenim u prostorima kao što su Čitaonica i Galerija VN. Programi međugeneracijske suradnje potiču učenje, smanjuju otpor prema novim tehnologijama i povećavaju društvenu uključenost. Međugeneracijsko učenje ne samo da odgovara na demografske izazove već ovi programi predstavljaju bitan segment u izgradnji društva koje cijeni i podržava sve svoje članove, bez obzira na dob.

Literatura

1. 65 plus. Knjižnice grada Zagreba. URL: www.kgz.hr/hr/65-plus-1296/1296 (10. 4. 2024.)
2. Bunić, S. Projekt 65 knjižnica grada Zagreba: aktivno uključivanje osoba treće životne dobi u kulturna i društvena zbivanja. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 2(2010.), str. 15-25.
3. Bunić, S. Suradnja knjižnica grada Zagreba s knjižnicama umirovljeničkih domova. // Slobodan pristup informacijama: 2. i 3. okrugli stol. / uredile Alemka Belan-Simić i Aleksandra Horvat. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. Str. 143-152.
4. Ciglar, Svjetlana. Literarno i likovno na zagrebačkom zapadu. Galerija VN – prvih pedeset godina / uredila Olga Majcen Linn. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, Galerija VN, 2022.
5. Čaj i aplikacije. Knjižnice grada Zagreba. URL: <https://www.kgz.hr/hr/dogadjanja/caj-i-aplikacije-medjugeneracijsko-ucenje/66412> (10. 4. 2024.)
6. Decade of Healthy Ageing 2021-2030. World Health Organization. URL: www.who.int/initiatives/decade-of-healthy-ageing (4. 4. 2024.)
7. Desetljeće zdravog starenja 2020. – 2030. Nastavni zavod za javno zdravstvo dr. Andrija Štampar. URL: https://stampar.hr/sites/default/files/desetljece_zdravoga_starenja.pdf (4. 4. 2024.)
8. IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. 2. hrvatsko izd. (prema 2. izmijenjenom izd. izvornika). Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.
9. Ille, J. Dom, posao, nešto treće: knjižnica kao „treći prostor“. // Narodne knjižnice kao treći prostor: zbornik radova. / uredile Dunja Marija Gabriel i Jelica Leščić. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2015. Str. 77-85.
10. Konačni rezultati (22. 9. 2022.). Državni zavod za statistiku. URL: https://dzs.gov.hr/UserDocImages/Press%20Corner/Prezentacije/Popis%202021._kona%C4%8Dni%20rezultati.pdf (4. 4. 2024.)
11. Objavljeni konačni rezultati popisa 2021, (22. 9. 2022.). Državni zavod za statistiku. URL: <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270> (4. 4. 2024.)
12. Opća deklaracija o ljudskim pravima (27. 11. 2009.). Narodne Novine. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2009_11_12_143.html (4. 4. 2024.)
13. Schaie, K. W. Psihologija odrasle dobi i starenja. Jastrebarsko: Naklada Slap, 2001.
14. Smjernice za knjižnične usluge za bolničke pacijente, starije osobe i osobe s posebnim potrebama u ustanovama za trajnu skrb i smještaj / sastavila radna skupina pod predsjedanjem Nancy Mary Panella. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009.
15. Ti si na potezu. Knjižnice grada Zagreba. URL: <https://www.kgz.hr/hr/dogadjanja/ti-si-na-potezu/64250> (10. 4. 2024.)
16. Tuzlančić I. Knjižnične usluge za osobe starije životne dobi [Diplomski rad]. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet; 2020. URL: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:777786> (8. 4. 2024.)